

ZENGİNLİKLER ve FARKLILIKLAR

Mustafa Alagöz

Düşünce ve buna bağlı olarak oluşturulan tavırlar birbirlerine ne kadar uzak ve aykırı olursa olsun, eğer özgürleştirici açınımlara yönelik ise buradan doğan fikirler insanlığın evrensel tinine bir katkı, eylemler ise tarihsel bir olay niteliği taşırlar.

Bilinç çelişkide kalmaz; o doğası gereği farklı ve karşıt gibi görülen belirlenimleri tümele getirmek, kavramına vardırarak ister, kendi tutarlılığını buluncaya kadar kuşkudan kurtulamaz. Bu durumda inançlara, alışkanlıklara, geleneklere sığınmak zorunda kalır. Gerçek kendinde nasılsa öyledir, o masumdur, herkese karşı eşit uzaklıkta durur ve biz insanlara hep çağrıda bulunur; bizler tarafından bilinmek için...

İnsan insan olarak belirli donanımlarla doğar ve bu donanımlarını işleterek kendini gerçekleştirir, var eder; sonuç olarak kendini yaratır. İnsan dışındaki tüm varoluşlar kendileriyle özdeş ve tamdırlar. Sadece insan bu özdeşlikten yoksundur. Onun için insan bir yok varlıktır. Donanımıyla var, bu donanımı ile ne yapacağı kendi iradesine bağlı olduğu için yoktur. Yani bu donanımla yaptıklarıyla kendini var kılacaktır anlamında. *“İnsan geleceğe atılmış bir varlıktır”* önermesi de bunu anlatır.

Düşünce arayışlardan uzak duramaz, başka bir ifadeyle düşüncenin akışı durdurulamaz; çapı ve düzeyi ne olursa olsun o kuşkularını aşır, olup-biteni kendine katmak, gerçeğin sınırlarına ermek ister.

Her insanın düşünsel çabası farklı kaynaktan hareketle farklı hedefe yönelebilir. Her yönelimin kendine özgü ilişkileri, aşamaları ve süreci vardır. İşte bu farklı kaynaktan hareket ve farklı amaçlar, özneler arası dinamik ilişkilerin temelini oluşturur.

Olgular insanların öznelliklerinden bağımsız olarak kendi süreçlerini izler, deyim yerindeyse kendi hayatlarını yaşarlar. Düşünce, nesnesiyle sınırlıdır fakat aynı zamanda ona aşkındır da; çünkü nesneyi yasasıyla kavrar ve bu yasallıkla ele aldığı nesnenin ötesine geçer. Düşüncenin kendisi bizzat varlıktır ve sonsuzdur, varoluşlar ise sonlu varlıklardır. Varlığın yasaları varoluşlarda somutlanır, gerçeklik kazanır, başka bir deyişle olgu haline gelirler. Bunun için düşüncenin kendi yasallığı, ki bu mantığın alanıdır, varoluşların yasallığı ile özde aynıdır. Kuvvet, ilke, yeti kavramları aslında birdir; bu kavram doğada kuvvet, düşüncede ilke, insanda ise yeti olarak vardır. Bu aynılık düşüncenin her şeyi bilebilmesinin olanağını oluşturur. *“Yöntem... Kavramın kendisinin hareketidir. ... dışsal bir şey olarak, akıldan uzak, akıldan bağımsız olarak kendisini sunması bakımından hiç bir nesne, yönetime karşı direnemez.”* (Hegel)

***

Niyet tüm insani ilişkilerin atmosferini temiz tutabildiği gibi kirletebilir de. İnsan kendisini gerçekleştirirken ve duruş belirlerken bunu niyetlerinde ve kararlarında ortaya koyar. Niyet oluşturma ve karar verme insanın tanrısallık noktasıdır; çünkü bunu oluşturmakta mutlak anlamda sorumluluk kendilerine aittir ve bunu sadece kendileri kendileri için belirleyebilirler; kimse kimsenin yerine ne niyet oluşturabilir, ne de karar verebilir, eğer bu oluyorsa o kişi var değildir, herhangi bir araç gibi kullanılan bir olanaktır sadece. Düşünsel arayışlarda iletişim, paylaşım, karşılıklı etkileşim için iyi niyet gerekli bir koşuldur; burada iyi niyet derken kişisel kaptislerle değil, gerçeğin ele geçirilmesi amacına bağlı kalarak davranmayı kastediyoruz.

Akil doygunluk arar, çelişkide kaldıkça huzuru bulamaz, bundan dolayı kendini dengede tutmak, güven içinde bulmak ister. Bu durumda ya karşılaştığı sorunları kendini tatmin edecek düzeye kadar çözümleyip emin olacak, ya da inanca sarılacaktır. İnanç, sorgulamayı işletmeyip bir kabule sığınmak olduğu, kendi içine kapalı ve kolay bir “güvenlik” sağladığı için akıl bunu çabucak seçebilir. İnanca dayalı düşünsel çaba üretkenlik değil, donuk ilkeler üretir. Olayların ve süreçlerin içerdiği yasallığı bulmak yerine inancın önceden belirlediği ilkelerin onaylanması yoluna gider. Düşüncede böyle akan süreç sosyal yaşamda dayatmacı, yasadışı, hoşgörüsüz ve zorbaca yöntemler uygulama biçiminde kendini gösterir. İncancına aykırı olan her şeyi güvenliği için bir tehdit gören akıl, giderek en acımasız kaba kuvvete başvurmaktan çekinmez. Fakat inanç aynı zamanda zorunluluktur, inançsız yaşanamaz; çünkü inanç aklın güvenlik evi, denge halidir. İnançla da olmuyor, inançsızda. O halde ne yapmak gerekir? Basit; inançtan inanca geçebilme yetkinliği ile. Eğer inanç bilmeye bağlı olarak oluşturuluyorsa bunu yapmak kolaylaşır. Bilmeye beslenen inanç tutarlıdır ve akli doyurur, sağlam temellere oturan inanç ise kendini besleyen “bilmeye” kudret katar. Ancak inanç bilmeye –bilime- tercih edilirse kör inanca dönüşür. Onun için İbni Arabi *“Hiçbir itikatla itikatlanmayız, itikatsız de kalmayız”* der. Aynı durumu Nietzsche şöyle dile getirir: *“İncancınızı terk etme cesareti gösterin.”* Cehalet bilgisizlik değil, bilgiye direnmektir. Bunu yapmak söylendiği kadar kolay olmadığını insan kendi deneyimlerinden görebilir. Fikirlerimize karşı çıktığında, eleştirildiğimize ya da yanlışlandığımız zaman içimizde ne tür duyguların köpürüp kabardığına bakmak yeterli olur.

İncancın metodik hali ideolojidir. İdeolojik tutum tüm çabaları belirli ve kutsanmış kurallar çerçevesinde hareket etmeye zorlar. Yenilikleri, gelişme potansiyellerini kendi kutsanmış ilkelerinin onaylanıp yüceltilmesine uygun düşüp düşmediğine bakarak değerlendirir.

Önyargılar beyni uyuşturan, düşünsel körlüğe yol açan başka bir tehlikedir; somut çıkarlar, kültürel değerler, bilgi yetersizliği, kişisel imaj kaygıları buna yol açabilir. Bağnaz incancın kaynaklanan kötülüklerin benzerini önyargılar da doğurur. Her iki tutumun ortak yanı farklılığa hoşgörüyü bakmamasıdır. Ancak önemli olan farklılığı ortadan kaldırmak değil, onu bütünlüğe entegre edebilmektir. Zor olabilir, sabır isteyebilir, insanın kendinde vazgeçilmez saydığı kimi değerlerini gözden geçirip terk etmesini gerektirebilir; ama hayat böyle serpilip-gelişiyor. İnsanın varlığına uygun düşen özelemler bu yolla gerçekleşebiliyor. Farklılığı yok saymanın sonuçları her dönemde ve her alanda görülebilir. Ürünleri politik alanda baskı, zulüm, saldırganlık; düşünsel alanda bağnazlık, tutuculuk; kişisel alanda değersizleştirme, aşağılama ve sindirme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Farklılaşma aslında değişimin-gelişimin görünümüdür.

Farklılık bir yana yanlış ve eksik olan bile hakikate dair bir şeyler söyler. Yanlış olanın yanlışlanması gerçeğin o ölçüde bulunmasıdır. Düşünceye ait yanlışlar yine düşünce yoluyla silinebilirler. Toplumsal ve tinsel dünyamızda farklı olanı genel insanlık değerlerine katma anlayışı yaşamı daha hoşgörülü, sevecen kılabilir; zararlı ve anlamsız şeylerden ayıklanmayı sağlayabilir. Farklılık bilinci diri tutar. Bu durum politik, kültürel, düşünsel alanda da geçerlidir.

İnsanların elindeki tüm olanaklar kendi başlarına masumdurlar. Onları yozlaştıran ya da kötüye kullanan insanlardır. Kötü niyet, bencillik, egemen olma isteği, iktidar tutkusu ne kadar ilişkilerin dokusuna işlerse karşılıklı güvensizlik, savunma dürtüsü, kendini saklama kaygısı o kadar artıyor. Böylesi tedirginliklerin yaşandığı ilişkilerde insanlar öncelikle birbirinin açığını ve zayıflıkların görüp öne çıkarmaya yelteniyorlar Sanki başkasının bir kusurunu görüp onu kötüye kullanmak bunu fark edenin yüceltiyor gibi. Hiçbir zaman bu “yücelme” yaşanmamıştır, yaşanamaz. Çünkü insan “Kavramının” doğasına uygun değildir. Önemli olan “olguların kendisindeki güdücü etkinin görünmesi”dir. “Eksik ya da zayıf noktaları gören birisi her şeyi fark ettiği ve son sözü söylediği” zannına kapılabilir. Anca bu böbürlenme aynı insanı, “her yerde olumluyu, sahiciyi gözden kaçırmak gibi büyük bir sığığa da” sürükleyebilir. Kusur ve zayıflıkları dillendirme ve böbürlenme sorunları çözmiyor. “Bireyler etkinlikleriyle ortak yaşama katılır, özel katkılarıyla onu meydana getirirler.” Akıl yanlışlıklar ve eksiklikler karşısında doğru ve tam olanı bulmak istiyor. Bu öneli bir tutumdur, en az bunun kadar önemli bir başka gerçekte, öteki akıl(lar)da da arayış, heyecan duygusu uyandırabilmek, açılım sunabilmektir.

***

Bireysel bir yetkinlik egemenliğin değil de iletişimin aracı olarak kullanılırsa yaşam zenginleşip güzelleşiyor. Ötekisi karşısında üstünlük taslamak, ayrıcalık elde etmek, Ben’ini şişirmek için kullanılan yetiler, onu taşıyan kimseye de huzur ve sevinç sağlamıyor. Yetkinlik bilişte değil oluşta. Sevgiye dayanan ve özgürlük ereğine yönelmiş etkinlikler insanı var edip geliştiriyor. Özgür ilişki; egemenlikten uzak, yetenekleri ortaya çıkarmaya, ötekinin kendi olmasının yolunu açmaya, bağımsızlığını kabul etmeye dayalı bir yaşamdır. “İçte sevgi-dışta adalet-iradede özgürlük”, bunlardan herhangi birini kaldırırsanız öbürleri de yok olur. Birbirlerine bağlı bu üçlü ilkeyi umursamayabiliriz, ya da fark ekmemiş olabiliriz; ancak o bir özsu gibi yaşamın kılcal damarlarında dolaşır durur.